

Srbsko prejavuje nezájem o etnických Albáncov žijúcich v Preševskom údolí. Predseda Rady pre ľudské práva Belgzim Kamberi v rozhovore pre DespiteBorders

Michal Ondrejčík | 23.02.2011

Belgzim Kamberi je predsedom Rady pre ľudské práva v Bujanovci. Pôsobí ako novinár na voľnej nohe a ako albánsky ľudskoprávny aktivista. Obhajuje práva srbských Albáncov so zreteľom na individuálne aj kolektívne práva. V interview pre portál DespiteBorders.com sme sa s ním rozprávali na tému aktuálneho vývoja v Preševskom údolí, o organizácii RrOSh a o niektorých otázkach týkajúcich sa Kosova.

Začnime niečím všeobecným. Aký je postoj Nealbáncov v Srbsku voči Albáncom žijúcim na juhu krajiny (vrátane Kosova)?

Prístup Nealbáncov v Srbsku k Albáncom ostáva vo všeobecnosti ovplyvnený predsudkami, stereotypmi a rôznymi stigmatizmami. Albánci v Srbsku sú stále považovaní za "cudzie teleso" v srbskom štáte, a to buď kvôli antialbánskym názorom, ktoré sú stále prítomné v rôznych sociálnych prostrediach v krajine alebo kvôli strachu z Albáncov. Existuje symbolický pokrok v otázkach súvisiacich s individuálnymi ľudskými právami, ale nenastalo takmer žiadne zlepšenie v oblasti kolektívnych práv obcí. Celková situácia je stále ešte ťažká pre nesrbské komunity v takých oblastiach ako je politická, súdna, hospodárska či sociálna a to najmä pre Albáncov, ktorí stále zostávajú diskriminovaní. Mám na mysli diskrimináciu ohľadom práva na zamestnanie, práva na vysokoškolské vzdelávanie v materinskom jazyku, práva na oficiálne používanie národných symbolov a práva na voľný pohyb. Je potrebné vykonať ešte veľa práce na to, aby sa prekonala logika dominantného prístupu podľa ktorého srbský štát patrí len Srbom. Prístup k Nesrbským národom vrátane Albáncov líči ťažkosti modernizácie srbského štátu.

DespiteBorders

V decembri ste usporiadali protest proti neuznaniu diplomov z Prištinskej univerzity v Srbsku. Tvrdíte, že Albánci žijúci v Preševskom údolí (ďalej aj "údolie") sú rukojemníkmi politických vzťahov medzi Belehradom a Prištinou. Prečo to vlastne Belehrad robí? Je to len otázka frázy „Republika Kosovo“ na diplomoch alebo je v hre niečo dôležitejšie?

Onedlho to už budú tri roky od rozhodnutia Ministerstva školstva a mládeže Srbskej republiky o neuznaní diplomov z univerzít v Kosove. Toto rozhodnutie popiera všetky práva na vzdelanie a zamestnanie pre stovky vysokoškolských študentov a tisíce stredoškolských študentov z Preševa, Medvedje a z Bujanovca. Napriek pokroku v oblasti normatívnych štandardov práv menšín, národné a medzinárodné normy týkajúce sa práva na vzdelanie národnostných menšín nie sú dodržiavané čo sa týka albánskej národnej komunity. Od roku 2005 fungujú v Kosove univerzity a vydávajú diplomy v súlade s Bolonskou deklaráciou. Všetky diplomy udelené týmito vysokými školami sú prijímané vo všetkých krajinách, ktoré uplatňujú bolonské štandardy. Avšak Srbsko, ktoré rovnako podpísalo Bolonskú deklaráciu, neuznáva diplomy z politických dôvodov ako reakciu na vyhlásenie nezávislosti Kosova. Vláda Srbska nerešpektuje srbskú ústavu, právne normy súvisiace so vzdelávaním, zákon o zrušení diskriminácie, Bolonskú deklaráciu, Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín a Dohovor UNESCO proti diskriminácii vo vzdelaní. Srbská vláda by si mala stanoviť ako prioritu problematiku uznania diplomov, bez ohľadu na rozhovory medzi Belehradom a Prištinou. Právo na vzdelanie by nemalo byť politickou otázkou, ale je základným ľudským právom. Argument, že uznanie kosovských diplomov zo strany Srbska by znamenalo uznanie štátu Kosovo neobstojí. Existuje mnoho alternatív pre riešenie problému (ne)uznávania diplomov Kosova v Srbsku. Politická situácia v Belehrade voči Kosovu sa odráža v priamej diskriminácii na albánskych študentoch v Srbsku. Zatiaľ čo srbská vláda nastolila problém

úteku odborníkov z krajiny ako dôležitú tému, ktorou sa má zaoberať, na druhej strane útek nesrbských expertov a intelektuálov nie je jej prioritou a navyše Albánci sú prinútení k ďalšej migrácii. Týmto spôsobom, Srbsko prejavuje nezájum o etnických Albáncov žijúcich v Preševu, Bujanovci a Medvedji a vyjadruje presvedčenie, že ich odchod je najlepšou alternatívou.

Pokiaľ dobre viem obhajujete práva Albáncov z údolia na vysokoškolské vzdelávanie v materinskom jazyku. Avšak pre prežitie univerzita potrebuje najmenej 200 tisíc ľudí (inak by bola personálne poddimenzovaná). V údolí žije približne 70 tisíc Albáncov – to nie je dostačujúce. Alebo máte iný názor? Aká je situácia v oblasti základného a stredného školstva v údolí?

Zriadenie fakúlt v albánskom jazyku vo Bujanovci a v Preševu bolo vyhlásené pri niekoľkých príležitostiach od roku 2001 ako je to predpokladané v pláne Koordinačného orgánu pre riešenie krízy v južnom Srbsku. Iba dve fakulty boli otvorené ako pobočky univerzity v Niš pre právne a ekonomické štúdiá v obci Medvedja, kde chodí niekoľko desiatok študentov z albánskej komunity po ukončení strednej školy. Požiadavka práva na vzdelávanie v materinskom jazyku môže byť stelesnená do zriadenia iných fakúlt ako vetiev iných univerzít alebo inej inštitúcie vyššieho vzdelávania. Zriadenie týchto fakúlt je legitímnou požiadavkou. Preševo a Bujanovac spĺňajú požadované kritériá a štandardy. V ďalších fázach a za ďalších okolností by podľa potrieb mohli tieto fakulty expandovať do univerzity. V oblasti vysokoškolského vzdelávania, čelíme situácii, keď prístup k vysokoškolskému vzdelaniu nie je možný pretože, diplomy z Kosova Srbsko neuznáva a ďalej Srbsko neľahčuje postup validácie diplomov z univerzít v Albánsku a Macedónsku, kde študuje veľký počet albánskych študentov . Na základných a stredných albánskych školách štát zlyhal v otázke

osnov a programov. Preto sa školská infraštruktúra zlepšila, ale kvalita vzdelávania sa zhoršila.

V údolí je najväčšia miera nezamestnanosti v Srbsku. Prečo? Sú tu nejakí významní zamestnávateľia? Kam chodia Albánci za pracovnými príležitosťami? Prečo je tam taká zlá ekonomická a sociálna situácia?

Preševo, Bujanovac a Medvedja boli jednými z najviac zaostalých regiónov aj v bývalej Juhoslávii. Ekonomická a sociálna situácia sa ešte viac degradovala po zmenách v systéme a na začiatku vojny v Juhoslávii. Dnes tieto tri obce majú najvyššiu mieru nezamestnanosti v Srbsku. Štatistiky ukazujú, že národnostné menšiny dominujú v zozname nezamestnaných. Situácia je poznamenaná dvoma faktormi, a to neolibérálnou ekonomickou politikou srbskej vlády, ktorá má za následok bankrot sociálnych podnikov (ich bývalí vlastníci sú miestni obyvatelia); druhým faktorom je proces privatizácie bez kapacity a možnosti pre rozvoj v dôsledku politických a hospodárskych regionálnych reálií. V de facto "enkláve", táto situácia bráni rozvoju politiky voľného obchodu a rovnakých príležitostí. Ako sa miera nezamestnanosti stále zvyšuje, zdá sa, že štát nemá predstavu o tom, ako vymaniť túto oblasť z hospodárskej a sociálnej biedy, ale často ani nie je ochotný zmeniť aktuálnu situáciu. Preto významný počet obyvateľov údolia hľadá zamestnanie v zahraničí ako alternatívu hospodárskeho a sociálneho zabezpečenia.

Ako hodnotíte bezpečnostnú situáciu v regióne?

V Preševe, Bujanovci a Medvedji neboli vážne incidenty už roky. Všeobecná bezpečnostná situácia je stabilná a pokojná dokonca viac pokojná než v mnohých iných srbských oblastiach. Problém je v neistote bezpečnostnej situácie v budúcnosti, pretože neuspokojivá

bezpečnostná situácia zajtrajška je najväčšou neistotou dneška; toto je často ignorované pre absenciu konfliktu, ale neprítomnosť vojny nestačí pre budovanie trvalého mieru. Štátne štruktúry nerozumejú, alebo nechcú rozumieť, keď sa snažia udržať mier prostredníctvom investícií do prítomnosti armády a polície a nie do zlepšenia sociálnej a ekonomickej situácie.

Aká je situácia v údolí týkajúca sa povinnej vojenskej služby? Predtým, mladí branci odmietli slúžiť v srbskej armáde ...

Albánci z Preševa, Bujanovca a Medvedje už viac ako desať rokov neslúžia v juhoslovanskej/srbskej armáde, ktorá v priebehu procesu rozpadu Juhoslávie bola nástrojom uplatňovania politiky Slobodana Miloševića. V súčasnej dobe je vojenská služba v Srbsku profesionálna a nepovinná. Nemyslím si, že Albánci prejavujú záujem o nábor pre nadchádzajúce roky, pretože neexistuje vzájomná dôvera medzi srbskou armádou a Albáncami žijúcimi v Srbsku.

Aký je status albánskeho jazyka v údolí? Môže byť používaný ako oficiálny jazyk menšiny v úradnom styku? Aká je situácia ohľadom používania albánskych národných symbolov v údolí?

Stav využívania písaného a hovoreného jazyka Albáncov v Preševe, Bujanovci a Medvedji sa čiastočne zlepšil po prijatí zákona o používaní úradných menšinových jazykov, ktorý predpokladá, že menšinové jazyky sa môžu využiť ako oficiálne jazyky v obciach s viac ako 15% podielom občanov patriacich do jednej z národnostných menšín, teda ako sú Preševo, Bujanovac a Medvedja. Ale v týchto troch obciach problém pretrváva pri implementácii práva v inštitúciách miestnej správy, ktoré nie sú pod kontrolou Albáncov. Tieto inštitúcie bilingválne práva neaplikujú alebo ich aplikujú len čiastočne. Čo sa týka používania

národných symbolov, tie sú zakázané na základe legislatívy, ktorá zakazuje používanie symbolov podobných iným štátom, čo je spôsob ako odôvodniť odmietnutie albánskych národných symbolov a zároveň dodržať právo a medzinárodné normy.

V údolí sa na albánskej politickej scéne pôsobí šesť politických strán. Nie je politická scéna príliš roztrieštená? Môže táto politická scéna účinne obhajovať záujmy albánskej menšiny? Okrem zastúpenia týchto politických subjektov v orgánoch miestnej správy, vytvorili si nejaké zhromaždenie, ktoré sa snaží konkurovať srbským orgánom? Ak áno, aký je postoj srbskej vlády k tomuto orgánu?

Viac ako v počte albánskych politických strán je problém pravdepodobne v nedostatku kapacít na ochranu a pokrok v záujme miestnych Albáncov. Situácia týkajúca sa albánskych strán ukazuje, že ich počet nutne neznamená kvalitu a množstvo neznamená silu. Bez politického programu a vízie ich politika je najmä zameraná na implementáciu politiky individuálnych záujmov. Ukazujúc nedostatok kapacít pre väčšiu profesionalitu a flexibilitu, politické strany len potvrdzujú, že nie sú schopné si nájsť miesto v postmiloševičovskom Srbsku. Namiesto toho politické strany sa chopia každej príležitosti skryť svoju neschopnosť a zneužívanie moci. Neboli schopní vytvoriť spoločný politický orgán a zlyhali pri vytváraní národnej rady, ktorá by bola potrebná ako odborný a politický nástroj na presadzovanie albánskej otázky v Srbsku. Kým srbská ústava rovnako ako aj právne predpisy týkajúce sa národnostných menšín, neľahčujú pokrok práv pre nesrbskú komunitu v Srbsku, nezrelosť albánskeho politického spektra takisto prispieva k stagnácii práv Albáncov. V podstate albánska politika slúži záujmom svojich členov a nie v záujmom tých, ktorých títo členovia reprezentujú. Preto politické spektrum v Preševe, Bujanovci a Medvedjii nesie veľkú časť zodpovednosti za zlyhanie politického procesu, ktorý začal po konflikte medzi srbskými bezpečnostnými silami a Albánskou armádou za oslobodenie Preševa, Bujanovca a Medvedje.

Proces zlyhal v realizácii svojich hlavných účelov. Niektoré srbské vládne štruktúry prispeli k jeho zlyhaniu, keď dávali radšej prednosť albánskemu neorganizovanému a slabému politickému korpusu ako serióznemu albánskemu politickému partnerovi na riešenie hlavných problémov.

Predstavitelia Liberálnej demokratickej strany (Srbska) ponúkli albánskej menšine príležitosť vstúpiť do jej straníckych štruktúr. Prečo podľa Vás k takej iniciatíve vôbec došlo? A aký postoj k tomu zaujali Albánci?

Zástupcovia Liberálno-demokratickej strany Čedomira Jovanoviča sú iba zástupcovia srbskej parlamentnej strany, ktorí len k určitému momentu prejavia záujem o členstvo albánskej menšiny. Navyše tejto strane sa podarilo získať stovky hlasov Albáncov Preševe, Bujanovci a Medvedje v posledných srbských prezidentských voľbách bez akejkoľvek predvolebnej kampane v albánskych oblastiach. Avšak zatiaľ tu nebol žiadny dialóg ani seriózný záujem o spoluprácu medzi Jovanovičovou LDP a albánskymi stranami z údolia. Pozvánku na členstvo v LDP možno vnímať ako politickú odvalu najmä, keď takéto konanie by mohlo byť stratou časti jej srbského elektorátu. Albánci z údolia neodpovedali na túto výzvu s nejakou serióznou politickou ponukou. Bez akejkoľvek konkrétnej politickej ponuky a bez konkretizácie následnej volebnej podpory, LDP prestala mať záujem o Albáncov pre svoju politiku, čo slúžilo týmto spôsobom nevedome, miestnym albánskym politickým štruktúram, ktoré sa snažia neustále izolovať sa na miestnej úrovni s cieľom udržať si moc.

Aké sú vzťahy medzi Albáncami a Srbmi v orgánoch miestnej štátnej správy? Existujú nejaké konflikty?

Vzťahy medzi Albáncami a Srbmi v miestnych štruktúrach zostávajú inštitucionálne. Neexistujú tam žiadne významné politické konflikty, avšak neexistuje tam ani žiadna vážnejšia politická spolupráca. Dokonca aj v štruktúrach spoločnej správy, konajú viac politicky ako dva paralelné etnické bloky než ako jednotná multietnická štruktúra. Rovnako ako v celom Srbsku aj v Preševe, Bujanovci a Medvedji etnické kritériá zostávajú základom politiky.

Mnohokrát ste povedali, že Srbi popierajú kolektívne práva spoločenstiev albánskej menšiny. Čo presne máte na mysli?

Srbsko nevykazuje žiadnu politickú vôľu prikrčiť k právam národnostných menšín ako komunit. Srbsko sa snaží ich obmedziť v individuálnych právach a podstate popiera ich kolektívne práva. Ale problém najprv stojí v srbskom ústavnom systéme a potom nasleduje samotné územné a politické usporiadanie štátu, ktoré nezaručuje zodpovedajúce práva pre etnické, sociálne, menšinové komunity a pod., ani hospodársky rozvoj marginalizovaných oblastí. Preto by Srbsko malo nutne zmeniť svoju ústavu prispôsobiť ju záujmom spoločenstva a marginalizovaným oblastiam a nie iba záujmu strán a dominantných sociálnych a politických skupín. Srbsko by malo začať premýšľať serióznejšie o štruktúre regionalizácie a decentralizácie.

Obhajujete myšlienku, podľa ktorej by údolie malo byť predmetom teritoriálnej výmeny medzi Srbskom a Kosovom. Čo by malo byť ponúknuté Srbsku za údolie? Napríklad srbské enklávy v severnom Kosove a tie, ktoré sa nachádzajú južne od rieky Ibar?

Osobne neobhajujem myšlienku teritoriálnej výmeny územia medzi Kosovom a Srbskom, ale táto otázka ostáva otvorená v každom prípade, a to najmä v reálnych podmienkach vzťahov medzi Kosovom a Srbskom a najmä medzi Albáncami a Srbmi vo všeobecnosti.

Súčasný starosta mesta Bujanovac v mene všetkých Albáncov žijúcich v južnom Srbsku vyhlásil, že obce nachádzajúce sa v údolí by mali vytvoriť autonómnu jednotku, ktorá by sa volala Preševské údolie, v rámci ktorej by Albánci mohli realizovať svoje práva, ktoré im patria ako menšine. Má toto riešenie podporu medzi masami v iných obciach údolia? Na druhej strane, v akých aspektoch je teritoriálna výmena lepšia?

Regionalizácia, decentralizácia a regionálny cezhraničný styk ostávajú najideálnejšími riešeniami ako nájst' východisko z tejto bezperspektívnej situácie.

Na realizáciu územnej výmeny by sa muselo urobiť nasledovné: zrušiť Ahtisaariho plán a úplne zrušiť článok 1 odsek 3 kosovskej ústavy. Tieto opatrenia boli naplánované hnutím VETËVENDOSJE! v jeho politickom programe. Bohužiaľ, vo voľbách získalo iba 12 percent. Myslíte si, že tieto opatrenia budú politicky priechodné?

Základným problémom zostáva zvrchovanosť Kosovskej republiky. Ako samostatný štát by Kosovo malo využívať svoju plnú suverenitu rovnako ako ostatné štáty v regióne; to je v záujme Balkánu. Spomenuté kroky môžu byť možné, ak existuje politická vôľa.

Rada pre ľudské práva je členom Rrjeti Organizatave Shqiptar. Aká je úloha Rady v tejto organizácii? Mohli by ste stručne opísať poslanie RrOsh?

Rada pre ľudské práva je členom Fóra albánskych organizácií (RrOsh) od jeho založenia. My prispievame k spolupráci predovšetkým zameraním sa na otázky týkajúce sa údolia. Hlavným poslaním RrOsh je posilniť spoluprácu medzi mimovládnyimi albánskymi organizáciami v regióne.

Pokiaľ je mi známe, RrOSh protestuje proti etnickému princípu sčítania obyvateľstva v Albánsku, pretože za tejto podmienky by sa počet príslušníkov gréckej komunity umelo zvýšil. Prečo sa bojíte tohto javu?

Navrhovaná metóda sčítania ľudu ponecháva priestor na pochybnosti, že toto sčítanie by mohlo byť zneužitú špecifickými skupinami v záujme zmeny zloženia obyvateľstva Albánskej republiky.

V novembri RrOSh požiadala albánske úrady o zjednodušenie postupu získania občianstva pre osoby albánskeho pôvodu žijúce mimo Albánska. Je to rovnaký princíp aký využíva Rumunsko alebo Maďarsko? Akej reakcie ste sa dočkali zo strany štátnych úradov?

Ako väčšina ostatných národov na Balkáne by mali Albánci žijúci mimo vlast' mať právo na občianstvo svojej vlasti. Tento proces naďalej trvá a myslím, že skončí pozitívne.

V apríli sa v Macedónsku bude konať sčítanie obyvateľstva. Albánske mimovládne organizácie (spadajúce pod RrOSh) varovali, že budú vykonávať paralelné sčítanie. Existuje nejaká hrozba manipulovania výsledkov sčítania obyvateľstva zo strany štátnej moci? Ak áno, prečo?

Proces sčítania ľudu sa nezdá byť ohrozený, aj keď hlavné politické štruktúry v Macedónsku by ho mohli naozaj ohroziť.

RrOSh podporuje užšiu spoluprácu medzi albánskymi hospodárskymi subjektmi. Prečo?

Nové hospodárske reality v regióne majú často negatívny dopad na hospodárstvo na Balkáne, vrátane toho albánskeho. Podniky a miestne výrobky boli často poškodzované rôznymi monopolmi, regionálnou byrokraciou a neharmonizovanou fiškálnou politikou, preto je nutné si zvoliť si takú politiku, ktorá by chránila miestne podniky a miestne produkty.

Aký je Váš postoj k federalizácii Macedónska na macedónsku a albánsku entitu?

Aktuálna politická a hospodárska situácia v Macedónsku najlepšie poukazuje potrebu „premyslenia“ modelu fungovania štátu.

Mnohokrát Albin Kurti povedal, že pokračujúca existencia misie UNMIK, narušuje suverenitu Kosova a z tohto dôvodu jeho suverenita je len forma bez obsahu. Súhlasíte s jeho názorom? Ak áno, prečo?

Prítomnosť UNMIK v Kosove rovnako ako iné právne a politické štruktúry a dokumenty v Kosove ukazujú, že Kosovo momentálne nemá vo svojej podstate zvrchovanosť. Bez tejto zvrchovanosti je takmer nemožné realizovať pozitívne zmeny v Kosove, ktoré trpí mnohými vnútornými a vonkajšími problémami. Zdá sa byť jasné, že nedostatok suverenity vyhovuje niektorým miestnym a regionálnym subjektom, ktoré sa za tie roky stali nelegálnymi

spôsobmi bohatšími a politicky profitujú chopením sa príležitosti v aktuálnej situácii v Kosove. Suverenita Kosova znamená začiatok posilnenia možností štátu sťažovať možnosti prospechu jednotlivca a presadzovania záujmov klanu. To tiež znamená začiatok oslabovania vonkajších a vnútorných činiteľov, ktoré majú záujem v oslabení pozícií Kosova. Plná suverenita Kosova je potrebná a nutná pre rozvoj Kosova a regiónu.

Ako hodnotíte vaše vzťahy s pánom Kurtim?

Moje vzťahy s pánom Kurtim sú profesionálne rovnako ako vzťahy s ostatnými členmi RrOSh.